

**SVE ŠTO NISTE ZNALI O LESKOVCU,
A TREBA, AKO BISTE DA GA
RAZUMETE!**

**Javni okvir i interesi Leskovčana
kroz decenije**

A) Građanska država (do 1940. god.)

Uoči Drugog svetskog rata Leskovac je, kao grad od 18.000 stanovnika, imao:

- 45 većih i manjih preduzeća iz 7 industrijskih grana,
- 375 trgovačkih radnji i 13 grosističkih firmi, od kojih je 10 poslovalo sa inostranstvom,
- 579 registrovanih zanatlijskih firmi i 200 neregistrovanih zanatlija,
- 150 kafana i 2 solidna hotela,
- Potpunu energetska nezavisnost,
- 7 novčanih zavoda,
- Finansiranje privrede sopstvenim kapitalom i ekspanziju kapitala u zemlji i inostranstvu,
- Oko 5.000 zaposlenih (277 na 1.000 stanovnika).

Podatak za pamćenje:

**REČ JE O SAMONIKLOM PREDUZETNIČKOM
UPORIŠTU !**

Pitanje za razmišljanje:

**DA LI SU LESKOVČANI TADA IMALI VIŠE OD
ONOGA ŠTO IMAJU DANAS, PA SU POSTALI
MODERNIZACIJSKO UPORIŠTE NE SRBIJE, VEĆ
BALKANA ?**

B) Antigrađanska država (1945-2009)

1) "Ostrašćena država" (1945-1953)

Nakon II Svetskog rata, nova vlast razorila je institucije postojećeg građanskog društva i uspostavila nove, po ugledu na boljševičku Rusiju. Leskovac, kao središte kapitalističke, buržoaske, racionalne Srbije, prvi se našao na udaru nove vlasti. Posledica toga je da je Leskovac postao jedini grad na svetu čije su fabrike ne samo oduzeli, već **kojekuda odneli**, i to oslobodioci, ne okupatori.

U prvih 8 posleratnih godina iz grada je ODNETO sledeće:

- **Fabrika gume "MORAVA"** (odneta u Niš, pripojena fabrici "Vulkan"),

- **Fabrika gume "REKORD"** (preseljena u Beograd),

- **Fabrika sapuna "JABLANICA"** (odneta u Kruševac i ustupljena Merimi),

- **Fabrika sapuna i kozmetike "KUKAR"** (odneta u Kruševac, Novi Sad i Osijek),

- **Fabrika stonog ulje "DUBOČICA"** (preneta u Uroševac),

- **Fabrika tekstila "GLIGORIJE PETROVIĆ i komp"**, kasnije "Kosta Stamenković" (raskomadana i prenetu u Pirot, Podgoricu, Prokuplje, Višegrad, Požarevac, Zemun, Beograd i Tetovo),

- **Fabrika kudeljnih i pamučnih proizvoda "KOSTA ILIĆ I SINOVI"** (Preneta u Bačku Palanku i Odžake),

- **Fabrika vunjenih tkanina Laze Teokarevića** (preneta "Varteksu" - Varaždin i "Belišću" iz istoimenog grada),

- **Fabrika vunjenih tkanina Jovanovića i Popovića** (raskomadana i odneta neznano kuda),

- **Štamparsko preduzeće "POKRET"**,

kasnije "NAPREDAK" (preneto u Vranje, Vladičin Han i Beograd),

- **Grafički zavod "SOKO"** (najmodernija štamparija od Beograda do Đevđelije, prenetu u Beograd za potrebe "Borbe" i "Politike"),

- **Štamparsko preduzeće "MLADI POKRET"** (preneto neznano kuda),

- **Štamparsko preduzeće "ŽIKA OBRENOVIĆ"** (preneto neznano kuda),

- **Metalsko preduzeće "MONTAFON"** (preneto u Beograd),

- **Gradjevinsko preduzeće "TRUDBENIK"** (predato Nišu),

- **Sekcija za izgradnju i održavanje puteva u Leskovcu** (preseljena u Vranje),

- **Gradska električna centrala** (raskomadana i prenetu u Nikšić, parna pivara "Trebjesa").

Podaci za pamćenje:

U OVOM PERIODU MAŠINE I POSTROJENJA IZ LESKOVCA PRENETI SU U 23 GRADA IZ SVIH REPUBLIKA POSLERATNE JUGOSLAVIJE (izuzev Slovenije). STRADALA SU SVA ZNAČAJNA INDUSTRIJSKA PREDUZEĆA I FABRIKE. BEZ POSLA JE OSTALO 1.470 LJUDI. REALNI DRUŠTVENI PROIZVOD JE PREPOLOVLJEN.

Pitanje za razmišljanje:

ZAŠTO SU ĆUTALI ONI KOJI SU MORALI DA GOVORE ?

2) "Država skakavaca" (1954-1963)

Već tokom 1953. godine u zemlji se otpočelo sa uspostavljanjem novog sistema lokalne vlasti, zasnovanom na **komunama**. Mada niko nije umeo da objasni šta je to komuna, praktična dešavanja su pokazivala da je reč o primeni **tri osnovna**

pravila:

- a) Nije važno čija je livada, važno je da se nešto jede („paradigma skakavaca“);
- b) Važno je da isto mislimo, nije važno što različito živimo („paradigma egalitarista“);
- c) Vlast vama titulu, vi njoj pare („paradigma skorojevića“).

Na primeru Leskovca, novi sistem lokalne vlasti, zasnovan na komuni, ispoljio se kroz sledeća dešavanja:

- Leskovac je 1955. godine dobio titulu političkog sedišta velike skupine zavađenih sela (Postojeća gradska opština od 25.000 stanovnika pretvorena je u seosku opštinu od 65.000 stanovnika, pripajanjem 50 okolnih sela).

- Istovremeno, Leskovac je dobio i titulu političkog sedišta velike skupine zavađenih opština (3 tadašnja sreza, leskovački, lebanski i vlasotinački spojeni su u jedan, nazvan leskovački srez, sastavljen od 17 opština sa 260.000 stanovnika i 347 naseljenih mesta). Godine 1960. ovaj srez je zvanično proglašen za nerazvijeno područje Republike.

- I najzad, Leskovac je 1963. godine dobio i titulu političkog sedišta zavađenih srezova (spojeni su tadašnji leskovački i vranjanski srez, pri čemu je Vranje dobilo pare, a Leskovac titulu).

- Iako centar jednog od najnerazvijenijih delova zemlje, tadašnja opština Leskovac (51 naseljeno mesto) učestvovala je u narodnom dohotku Republike sa 1,62%, a u javnoj potrošnji Republike sa 0,9%.

Podatak za pamćenje:

LESKOVAC JE I TADA, UPRKOS SVEMU, ODRŽAO

NIVO NATPROSEČNE RAZVIJENOSTI U ODNOSU NA REPUBLIKU (1963. godine OPŠTINA LESKOVAC BILA JE ZA 9,2% RAZVIJENIJA U ODNOSU NA PROSEK).

Pitanje za razmišljanje:

KAKO JE MOGUĆE DA CENTRALNA VLAST VEĆ 54 GODINE LESKOVČANIMA USKRAĆUJE PRAVO DA ODLUČUJU O SEBI, A UPORNO IM DODELJUJE ULOGU POKRETAČA RAZVOJA JUGA SRBIJE?

Alternativno pitanje za razmišljanje:

KAKO JE MOGUĆE DA SU LESKOVČANI POD TURCIMA IMALI SVOJ PAŠALUK, A DANAS POD SRBIMA NE MOGU DA IMAJU NI SVOJU OPŠTINU?

3) "Odumiruća država" (1964-1989)

Vlast kojoj se dopao život u državi skakavaca, nastavila je da usavršava taj koncept u formi odumiruće države. Postojeća pravila igre **dopunjena** su sledećim:

- a) **Nema posrednika između dželata i žrtve** (1966. godine ukinuti su srezovi),
- b) **Sva vlast tutorima**, i
- c) **Što veća opština, to veći tutor**. Obrnuto nije važno, zato što je obrnuto pravilo glasilo: Što važniji tutor, to nevažnija opština.

Na primeru Leskovca, primena ovog koncepta donela je sledeće:

- Tadašnja opština, koja je već imala 51 naseljeno mesto, uvećana je 1964. godine za još 90 sela i 3 varoši (Grdelica, Vučje i Brestovac), tako da je stvorena jedna od najvećih teritorijalnih jedinica (po broju naseljenih mesta) na svetu;

- Istovremeno, time je stvorena jedna od najnestabilnijih političkih jedinica na svetu;

- Blokiran je razvoj i grada i sela;

- Sami građani nove opštine, po mogućnosti političke participacije, postali su građani drugog reda u sopstvenoj državi;

- Godišnje štete od izgubljenog realnog društvenog proizvoda iznose oko 50 miliona dolara;

- Nastavljeno je i intenzivirano fiskalno prelivanje dohotka iz grada u selo i iz opštine u druge delove zemlje. Na kraju ovog perioda opština je učestvovala u narodnom dohotku Republike sa 1,52% a u javnoj potrošnji Republike sa 1%;

- Razvojni zaostatak u odnosu na prosek povećan je sa 15 na 20%.

Podatak za pamćenje:

PRVI PUT POSLE OSLOBOĐENJA OD TURAKA GRAD LESKOVAC JE POSTAO NERAZVIJENO PODRUČJE (SREDINOM 70-tih GODINA)

Pitanje za razmišljanje:

KAKVA JE TO DRŽAVA KOJA UZIMA OD SIROMAŠNIH, DA BI DAVALA ONIMA KOJI IMAJU VIŠE?

4) "Nacional-socijalistička država" (1989-2000)

Buđenje nacionalizma u Srbiji i posledični raspad države, inflacija, ratovi i sankcije,

materijalizovali su se u apsolutizaciji i centralizaciji vlasti. Tokom 1991. Godine donet je, po ugledu na Evropsku povelju o lokalnoj samoupravi, Zakon o lokalnoj samoupravi. Nasađivanje funkcija lokalne samouprave na teritorijalnu strukturu iz vremena odumiruće države (1964), pretvorilo je lokalnu samoupravu u farsu koja traje do današnjeg dana. To je na građane delovalo oslobađajuće, otprilike kao što je na Jevreje delovao oslobađajuće natpis na ulazu u koncentracioni logor (Arbeit macht frei – rad oslobađa).

Ova forma antigradanske države donela je Leskovcu sledeće:

- Grad je ostao bez kosovskog tržišta, koje je oduvek predstavljalo izvor njegove egzistencije. Nacionalistički izmanipulisano lokalno stanovništvo stalo je na stranu politike koja je ljudima sekla granu na kojoj su sedeli;

- Nastavljeno je sa politikom fiskalnog preliivanja dohotka iz grada u selo i iz opštine u druge delove zemlje (2000. godine opština je učestvovala sa 1,31% u narodnom dohotku Republike, a sa 1% u njenoj javnoj potrošnji);

- Centralna vlast je nastavila da uskraćuje pravo građanima Leskovca da odlučuju o sebi, dok im je sve vreme dodeljivala ulogu pokretača razvoja juga Srbije;

- Razvojni zaostatak opštine povećan je sa 20 na 36%;

Podatak za pamćenje:

U OVOM PERIODU LESKOVAC JE PRVI PUT U SVOJOJ ISTORIJI IZLOŽEN PROCESU DEPOPULACIJE, tj. STANOVNIŠTVO GRADA POČELO JE DA SE SMANJUJE.

Pitanje za razmišljanje:

**DA LI JE U INTERESU SRBIJE DA SE VLAST
PREMA LESKOVCU ODNOSI KAO PREMA
KOLONIJALNOJ TERITORIJI?**

5) “Divlja država” (od 2000. god do danas)

Nakon oktobarskih dešavanja, u zemlji su pokrenuti procesi koji su društvo i državu usmerili u potpuno suprotnom pravcu od dotadašnjeg. Međutim, uprkos tome, lokalni političari nisu učinili ništa da bi se problem Leskovca u zemlji sagledao na način koji je u skladu sa njegovim realnim dimenzijama. Čak, dok se zemlja, naročito poslednjih godina, sve više pretvara u **skupinu teritorijalnih grupa**, koje se između sebe bore na život i smrt, Leskovac nestaje sa životne scene Srbije, predvođen političarima koje i dalje postavlja i smenjuje najmoćnija od tih grupa, ona beogradska.

U ovom periodu, interes građana Leskovca izložen je daljoj i sve većoj degradaciji:

- Razvojni zaostatak ovog područja povećan je sa 36% na 50%;

- Uprkos sve većem razvojnom zaostajanju nastavljeno je sa fiskalnim prelivanjem dohotka iz grada u selo i iz opštine u druge delove zemlje.

- Bruto naplata javnih prihoda sa ovog područja iznosila je u 2008. godini 88,4 miliona evra. Zajedno sa zahvatanjima po osnovu PDV-a, akciza, taksi i carine taj iznos se uvećava na oko 160 miliona evra;

- Na svaki dinar koji država zahvati sa ovog područja u budžet grada vrati se 14 para;

- Prema podacima iz gornje tabele proizilazi da je svaki zaposleni iz Leskovca finansirao državu godišnje sa 261.865 dinara, odnosno mesečno sa

21.822 dinara;

- Kada se od ukupnih zahvatanja (160 miliona evra) oduzme ono što se finansira u Leskovcu od strane države (budžet, obrazovanje, zdravstvo, policija, penzioneri itd.) proizilazi da građani Leskovca finansiraju sa oko 55 miliona evra građane iz drugih delova zemlje. To znači, da svaki zaposleni iz Leskovca finansira u proseku ostala područja u Srbiji sa oko 2.000 evra godišnje, ili mesečno sa 167 evra;

- Centralna vlast je pokrenula proces privatizacije koji je, na primeru Leskovca, kompromitovao, a ne uspostavio poverenje građana u vlast, privatnu svojinu i preduzetništvo. Na primer, jedan isti čovek, koji se izdaje poreklom za Leskovčanina, kao direktor konsultantske kuće „Deloitte Touche“, procenio je „Zdravlje“ na 120 miliona dolara, a kao direktor Agencije za privatizaciju, prodao ga je za 3,5 miliona evra.

III Kako se troše pare Leskovčana?

Građani Leskovca, kao ekonomski najznačajniji deo postojećeg grada, finansiraju oko 80% zajedničke kase. Iz te kase, između ostalog, finansira se:

- 93 osnovne škole;
- 34 zdravstvene institucije;
- 606 km putne mreže, od čega 397 km čini lokalna putna mreža;

Građani Leskovca, s obzirom na to da dolazi do konstantnog fiskalnog preliivanja dohotka iz opštine u druge delove zemlje, finansiraju i:

- 28.000 zaposlenih u državnoj upravi;
- Izgradnju Kusturičinog filmskog grada (86 miliona dinara);
- Toranj na Avali;
- Obilaznicu oko Beograda;

- Izgradnju mostova u Beogradu;
- Realizaciju ugovora sa FIAT-om u Kragujevcu (sa ulaganjima od 105.000 evra po jednom novootvorenom radnom mestu);
- Sanaciju RTB Bor (130 miliona evra);
- Pripremu za izgradnju metroa u Beogradu.
- ...

Srđan i Suzana Dimitrijević

U Leskovcu, 28.03.2008.